

Ümmî Sinanzâde Ced Hasan Efendi ve Kendisine Nisbet Edilen Etvâr-ı Seb'a Risalesi

Abdullah ŞİMŞEK*

Ümmî Sinan Tekkesi meşâyihinden Ced Hasan Efendi, Sinâniyye'nin kurucusu Pîr İbrahim Ümmî Sinan (ö.976/1568-69)'ın kızı Âbide Bânû Hâtun'un kızı Hatice Hâtun'un oğludur. Bu nedenle "Ümmî Sinanzâde" diye tanınmıştır.¹ İstanbul'da doğmuştur.² Büyükannesi Âbide Bânû Hatun'dan tekmil-i esmâ etmiştir.³ Ced Hasan Efendi, babası Şerif Mehmed Efendi'den ve dedesi Harirî Mehmet Efendi'den tarikat terbiyesi almamakla birlikte her iki zâtan da istifade etmiştir. Babasının 1023/1614 senesinde vefatıyla boşalan Ümmî Sinan Âsitânesi postnişinliğine geçmiştir. Ced Hasan Efendi, Abdülehad Nûri Efendi'den (1061/1651)⁴ de tekmil-i tarikat ederek icazet almış fakat kendi silsilesinden halife olmak isteğiyle Abdülehad Nûri Efendi'den hilafet almamış ve Ümmî Sinan şûbesine mensup bir şeyh olan Çuhadar Mehmet Efendi'den (1061/1651) hilafet almıştır.⁵ Ced Hasan Efendi aynı mahalledeki diğer bir Sinânî tekkesi olan Pazar Tekkesi'nin ilk postnişini Ümmî Sinân'ın damadı ve halifesi Harirî Mehmed Efendi'nin vefatı üzerine bu tekkenin de meşihatını üstlenmiştir.⁶

Ced Hasan Efendi'nin, Etvâr-ı Seba haricinde bir *Divânı* ve *Mecâlis-i Sinâniyye, Künûzü'l-Hakâyık fî Rumûzi'd-Dakâik, Fezâilü'ş-Şuhûr, Mecmûatü'l-Ed'iyye ve'l-Havâs* gibi eserlerin de sahibidir.⁷ Ayrıca Ced Hasan Efendi'nin tekke musikisinde önemli bir yeri vardır. Değişik formalarda şiirler yazmış ve onların bir kısmını bestelemiştir.

Âlim, fâzıl, edip, kerâmet sâhibi, hayatını va'z ve irşâd ile sürdüren bir mürşid-i kâmil olarak kabul edilen Ced Hasan Efendi, 1088/1677 senesinde ahirete irtihal etmiştir.⁸

* Arş. Gör., Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, abdullahsimsek05@gmail.com

1 Necdet Yılmaz, Osmanlı Toplumunda Tasavvuf, Osav, İstanbul 2007, s.141.

2 Hüseyin Vassâf, Sefine-i Evliyâ, Kitabevi yay., İstanbul 2011, c.4, s.276.

3 Yılmaz, a.g.e., s.141.

4 Abdülehad Nûri-i Sivâsi, 1003/1594 yılında Sivas'da doğdu. Halvetiyye Tarikatı'nın dört ana kolundan Şemsiyye'nin tek şubesi konumunda bulunan Sivâsiyye'nin kurucusu Abdülehad Nûri Efendi 1061/1651 'de İstanbul'da vefat etti. Bk. İbrahim Baz, *Abdülehad Nûri-i Sivâsi(Hayatı, Eserleri, Görüşleri)*, İnsan Yayınları, İstanbul 2007.

5 Yılmaz, a.g.e., s.142.

6 M. Baha Tanman, "Ümmî Sinan Tekkesi", *DİA*, c.42, s.313.

7 Yılmaz, a.g.e., s.143.

8 Vassâf, a.g.e., c.4, s.276.

Aşağıda latinizesini verdiğimiz eser⁹ milli kütüphane yazmalar bölümünde 4529/9 numarada müellif adına kayıtlıdır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه اجمعين

[108]Ve ba'dehû ma'lûm olalar kim, meşâyiḥ-ı izâmın ekserînin sülûkü *etvâr-ı sebâ* tarîkı üzeredir. Zîra insanın bâtını yedi tavr üzere olmakla Tarîk-i Halvetiyye meşâyiḥi ol yedi tavra vâsıl olmağı *yedi isme*¹⁰ iştiğâl ile bulmuşlardır. Ol etvâr-ı sebâdan;

Tavr-ı Evvel: *Makâm-ı nefstir*. Ve seyri, seyr ilallâhdır. Bu tavırda sâlikin nefsine, nefs-i emmâre derler. Kâle'llâhu Subhânehû ve Teâlâ *إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ* [Nefis kötülüğü emreder]¹¹. Bu makâmda nefis, fisk ve meâsiye mâile ve tâât ve ibâdattan fârredir. Ammâ kelime-i tevhîde iştiğâl ile fisk ve meâsîden i'râz ve tâât ve ibâdâta ikbâl hâsıl olur. Bu makâm sâhibinin ekseriyâ menâmında gördüğü, nefsinin ahlâk-ı zemîmesi sıfatlarıdır. Bunların şerhleri menâmında görülen hayavândır. O hayavânın da ba'zısının eti yenir ve ba'zısının eti yenmez. Eti yenenler nefsin mübâhât tarafına iktizâsı şerhleridir. Ve ammâ eti yenmeyenler muherremât tarafına olan iktizâsı şerhleridir. Bunları tafsil[en] bilmek mürşide hizmet etmeğe muhtactır. Ammâ ol nefs-i emmâre şerhleri olan hayvânât, râînin üzerine hamle eder görürse nefs-i emmârenin kuvvetine ve tâlibin üzerine galebesine delâlet eder. Ve eğer râî, gördüğü şerhlere gâlip görürse nefsinin mağlûbeliğine delâlet eder. Ammâ bu kadar nefse gâlip olmak fâide etmez mâdâm ki o nefsi şerhlerin ifnâ [109] edip yâhut sıfât-ı hamîdeye tebdîl etmeyince tebdîl ne vecih ile olur ehl[in]e ma'lûmdur. Ve dahî tâlibinin bu makâmında gördüğü terkiblerden birisi de yabancı ağaçlar ve ormanlar görmektir. Bunlar nefsin rızâullâha muhâlif iktizâları kalbe yerleşmesinin şerhleridir. İmdi tâlibe lâzımdır ki ol gördüğü ormanlara ateş vere onları bi'l-küllîye yaka ve kül eyleye. Onların yanıp kül olması, rızâullâha muhâlif iktizâların fenâsına işârettir. Bazı meşâyiḥ buna mâsivâ fenâsının kemâlinin terkibi eşcâr-ı gayr-i müsmire yüzünden budur derler ve ehcâr¹² yüzünden güçtür derler. Bu fenâ, tavr-ı evvel ile tavr-ı sâni mâbeyninde olur. İmdi bu fenâ hâsıl olmaz illâ kelime-i tevhîde ziyâde müdâvemat ile olur. Ve dahî tavr-ı evvelinin nûru *ezrak*-tır¹³. Bu levnde görünmesine sebep budur ki tevhîdin nûru beyazdır kaçan ki kalbe tulû eylese tavr-ı evvelde ise, kalb küdürât-ı nefsâniyyeden pâk olmamıştır onun için ol nûrun levn[i] ezrakda görülür. Hâriçte bunun misâli budur ki kaçan bir cama mâî, kızıl, şeyler elvânla mütelevvin olsa, şemsin nûru ona tulû eyledikde ol nûrun aksi ol elvânın renginde görülür. Ve dahî bu tavr-ı evvelde *veled-i kalb*

9 Ümmü Sinân Hasan b. İbrâhim İslâmbôli, Sülûk-ı Etvâr-ı Sebâ, Milli Kütüphane-Ankara, Yazma, no:4529/9.

10 1-Lâ ilâhe illallâh 2-Allah 3- Hü4- Hakk 5-Hayy 6-Kayyüm 7-Kahhâr.

11 Yûsuf, 12/53.

12 Taşlar.

13 Mavi.

zuhurundan lâ-büddür¹⁴. Zîra sülûk eden ve ebrâr u mukarrab u vâsıl olan ol-
dur. İmdi bir tâlipteki veled-i kalb zuhûr etmese onun sülûku müteazzirdir. Bunda
tafsîl çoktur ehlinden talep oluna. Bazı âriflerin beyti,

Anadan bir kez doğanlar Hakk'ı bilmez kandedir

Anadan bir dahî doğduk bulduk ol Mevlâ'yı biz

buyurdıkları veled-i kalp zuhuruna işârettir. Mâdâm ki veled-i kalp zuhûr
etmeye ism-i sâni telkîn olunmaz. İmdi ism-i sâninin telkin[i] veled-i kalp zuhûr
etmekle olur. Ve dahî âlem-i bâtında râiye isim telkîn olunmakla olur. Ve ismin
nûru zuhûr etmekle olur. Vaktâ kim tavr-ı evvel şemsinden bir zerre ve bahrinden
bir katre mânend¹⁵-i beyân olundu ise tavr-ı sâninin beyânına alâ tarîkı'l-icmâl
şurû'¹⁶ olundu. Etvâr-ı seb'adan;

Tavr-1 Sâni: *Makâm-ı kalptir.* Seyri, seyr li'llâhtır. Nûru, ahmerdir ¹⁷ Bu
makâmda sâlikin nefesine, [nefs-i] levvâme derler. Kâl'llâhu Subhânehû ve
Teâlâ *وَلَا أَقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَامَةِ* [Kendini kınayan nefse yemin ederim]¹⁸. Bu makâm
sâhibin[nin] ba'zısına keşf-i sûri ve ahvâl-i kubûr[a] ittîlâ hâsıl olur. Lâkin tâlibi
ondan tahzîr edip ve geçirmek gerek. Zirâ matlab o değildir. Belki tâlib[in] ol keşf-i
sûri ile aldanıp kalması, makâmât-ı refiaya vüsûlüne mâni'dir. Ve bu makâm sâhibi
kalbini kanâdille ile müzeyyen cevâmi' şeklinde müşâhede eder. Ammâ makâm-ı
nefste kalbini daracak olur yüzünden müşâhede eder. Ve bu tavr-ı sânidin tavr-ı
sâlise vâsıl olmağa üçüncü ismin nûru tulû etmek gerektir ve dahî ismi zuhur
etmek gerektir ve ismin zuhûrunun te'kidât etmek gerektir. Meselâ ismin nûru
sâniyen tulû etmek ve isim sâniyen zuhûr etmek gibi, bir makâmdan nakl etmek
gibi ve ba'zı menâsıb tebdîl olunmak gibi. Ve kamer[in] hilal görünmek gibi. Ve
dahî ism-i sâniye müdâvemet olunur iken tâlibin menâmında gördüğü terkibâtın
ilm-i bâtın terkiblerinden kâh tavr-ı evvelden [110] görülür ve ekseriya sânidin
görülür. Ve kâh da tavr-ı sâlisten görülür. Ve kâh olur ki dahî ileride etvârdan
görülür. Lâkin ileri makâmdan görse, tâlibi ol makâma cezb içindir. Ve hem onun
isti'dâdını beyândır, tâlibin hâli değildir. Etvâr-ı seb'adan;

Tavr-1 Sâlis: *Makâm-ı rûhtur* Ve [seyri] ,seyr ale'llâhtır. Ve bu makâm
sâhibinin nefsi, nefs-i mülhimedir. Kâl'llâhu Subhânehû ve Teâlâ *فَالْتَهُمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا*
[Nefse iyilik ve kötülüklerini ilham edene yemin ederim ki]¹⁹. Ve nûru *ah-*
*zardır.*²⁰ Ve dahî bu makâma makâm-ı şevk derler. Zîra bu makâm sahibinin zevk
ve şevki bir mertebe olur ki dünya onun gözüne zerrece gelmez. Ekseriyâ şevk ve

14 Gerekli.

15 Benzer.

16 Başlama.

17 Kırmızı.

18 Kiyame, 75/2.

19 Şems,91/8.

20 Yeşil.

muhabbetden bî-hûş gezer. Ve bu makâm sâhibinin âlem-i misâlde olan terkîbleri, sît u sâdâlar ve nâylar ve dehler ve defler ve envâ-ı sazlar ve bentler ve padişah ve ervâh-ı meşâyih ve ervâh-ı enbiyâ ve dahî bunlar emsâli nesnel[er]. Ve dahî bu makâm sâhibi kalbini Beytül-Makdis şeklinde müşâhede eder. Ve dahî bu makâm sâhibi ilhâm-ı ilâhîye vâsıl olur. Ve ilhâma vüsûlün [terkibi] ehline ma'lumdur ne vecihle zuhûr eder. Ve bu makâmda râî kuvâ-i rûhâniyyesi[ni] Mevlevî dervişleri heyetinde neyler ve defler çalarak semâ ederek görür. Ve dahi bektâşî dervişleri şeklinde görür. Zîra onlar dünyâyı târiklerdir. Ve dahî bu tavırda râî vâkiasında meyhâneler görür içinde meşâyih ve mahbûblar cem' olmuşlar ona kadehler sunarlar ol dahî nûş eder. Ol meyhâneden murâd, meyhâne-i aşktır. Şerâbtan murâd, şerâb-ı aşktır ve muhabbet şerâbıdır. Ve dahî meşgûl olduğu ismin keyfiyeti zuhûruna işârettir. Bu zikir olunan terkîbler herhangi dâirede görürse tavr-ı sâlisten biline. Bu tavr-ı sâlisten tavr-ı râbî'a vüsûle râiye âlem-i misâlinde ism-i râbî' telkîn olmak gerek[tir]. Yâhud ol isim bulunan ayâtta bir ayet-i kerime ona ta'lîm olunmak yâhud ona Mushaf-ı Şerif verilmek ve dahî nûr zuhûr etmek gerek. Ve dahî zuhûrunun te'kidâtı zuhûr etmek gerek. Etvâr-ı sebâdan,

Tavr-ı Râbî': *Makâm-ı sırrdır.* Ve seyr me'llâh makamıdır. Zîra sâlik bu makâmda *وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ* [Nerede olursanız olun, O, sizinle beraberdir]²¹sırrına mazhâr olur. Ve bu makâm sâhibinin nefsi, nefsi- *mutmainnedir.* Ve dahî *أُرْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكَ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ* [Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön.]²² hitâbıyla muhâtab olur. Ve nûru beyazdır. Ve bu makâmda rûh-ı Resûlullah' (sav) la aşinalık hâsıl olur. Ve bu makâm Mansûr'un berdâr olduğu makâmdır. Onun için sâlik kendini âlem-i misâlde berdâr olmuş görür. Bu makâm sâhibi mürşidinden irak olmayıp ziyâde tesliminde olmak gerektir ki mehlekeye düşmeye. Ve bu makâmda sâlik kalbini Kâbe yüzünden müşâhede eder. Ve bu makâmın terkîplerindendir: gökler yıkılıp ve kıyâmet kopmak bunlar fenâyâ delâlet eder. Ve bu zikrolunan terkîpler kâh [111] olur ki tavr-ı sâliste görülür bu tavr-ı râbî'den tavr-ı hâmise vüsûle işâret [içün] râiye âlem-i misâlde ism-i hâmis telkîn olmak gerek. Ve dahî ism-i hâmisin nûru zuhûr etmek gerek. Ve dahî te'kidâtı zuhûr etmek gerek. Etvâr-ı sebâdan,

Tavr-ı Hâmis: *Sırr-ı sırrdır.* Ve dahî seyr fi'llâh makamıdır. Ve bu makâm sâhibinin nefsinde nefsi- *râziyye* derler. Zîra makâm-ı *râziya* [rıziyâya] vâsıl olur. Ve dahî bu makâmda şuğl olunan ism-i şerîfin nûru sarı müşâhede olunur. Ve dahî bu makâmda sâlik âlem-i melekût seyrine vâsıl olur. Cinâna ve cinânda olan hûrileri ve nîmetleri müşâhede eder. Ve dahî [bu] makâmda olan terkîblerdir; sâlik âlem-i menâmında âb-ı hayat müşâhede eylemek ve içmek[tir]. Ve dahî bu makâmda sâlik, kendini kimyâyâ vâsıl olmuş görür, bakırları altın eder görür. Bu terkîbin

21 Hadid,57/4.

22 Fecr,89/27-28.

meâli, sâlik tebdîl-i ahlâk-ı zemîme edip ve nicelerin de ahlâk-ı zemîmeleri[ni] ahlâk-ı hamîdeye tebdîl eylemeye liyâkat tahsîl ettiğini beyândır. Ve dahî bu dâirenin terkîblerindeki sâlik ba'zı mahalde vâkıasında meyyit görür ve ona nazar ettikde yâhut kalk dedikde ol meyyit hayat bulur. Bunda işâret budur ki ol sâlik, hayât-ı kalbe vâsıl olup ve nicelerin de meyyit mesâbesinde olan kalplerin[i] ihyâ edecek bir nazar ve bir nefes tahsîl ettiğini beyândır. Ve hem kerâmat-ı ma'nevîdir. Zîra kerâmâtın sûrisi olduğu gibi ma'nevîsi de olur. Ve dahî bu dâireden altıncı dâireye [nakle] işâret olan terkîplerdendir: altıncı [ismin] tulû etmesi ve dahî altıncı ismin nûru zuhûr etmesi. Ve dahî Hakikat-ı Muhammediye'ye vâsıl olması. Etvâr-ı sebâdan,

Tavr-ı Sâdis: *Makâm-ı hafîdir.* Ve seyri, seyr *ani'llâhtır.* Ve bu makâm sâhibinin nefesine, nefes-i marzıyye denilir. Ve nûru *esvedtir.* Ve bu makâmda salık, âlem-i ceberût müşâhedesine vâsıl olur. Ve ona âlem-i irşâd atâ olunur. Ve irşâdla me'mûr olur. Ve fenâfillâh ve bekâ bi'llâh'a vâsıl olur. Etvâr-ı sebâdan,

Tavr-ı Sâbi: Makâmı, hafâ-yı mutlak makâmıdır? Bu makâmda sâlikin seyri, seyr *bi'llâhtır.* Ve nefsi, nefes-i *sâfiyedir.* Ba'zı meşâyih bu makâm sâhibinin nefsi, nefes-i kâmile demişlerdir.[112] İkisinin de vechi mukarrerdir. Ve bu makâm sâhibi âlem-i lâhût müşâhedesine vâsıl olur. Ve ism-i sâbi'in nûru bi-keyf zuhûr eder. Ve bu makâmda *لَمَّا الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ* [Bugün mülk kimindir? O Tek ve Kahhâr olan Allah'ındır]²³ sırrı zuhûr ider. Allâh sübhânehû ve Teâlâ sıfat-ı Kahhâriyyetle tecellî eder. Allâh Sübhânehû ve Teâlâ'dan gayri dâi ve mucîp kalmaz. Nitekim Hazret-i Cüneyd'in kaddesâ'llâhu sirrahûnun *ما في الوجود سوى الله* buyurdıkları bu makâma işârettir. Vaktâ kim mülk-i vücud Allâh sübhânehû ve Teâlâ'dan gayri için olmadı ise dâi ve mucîb Hazret-i Allâh olur. Ve bu makâmda sâlik fakr-ı tâmma vâsıl olur. *من عرف الله كل لسانه.* sırrına nâil olur. *الفلس في امان الله* ye mazhar olur. Allâh Sübhânehû Teâlâ bizi ve cümle tâlibleri Hakk olan âşıkları tevhid-i Hakkânî'de sâbit edip vâsılın ve kâmilin olan ibâdının zümresine ilhâk eyleye bi hurmeti seyyidi'l-mürselin sallallahü Teâlâ aleyhi ve alâ âlihî ve sahbihî ve alâ cemî'il-enbiyâi ve'l-mürselin ve'l-hamdü li'llâhi Rabbi'l-âlemin. Temmet bi-avnillâhi'l-Meliki'l-Kahhâr.

Kaynakça

Baz, İbrahim *Abdülehad Nûrî-i Sivâsî -Hayatı, Eserleri, Görüşleri-*, İnsan Yayınları, İstanbul 2007.

Sinân, Ümmî Hasan b. İbrâhim İslâmbôli, Sülûk-ı Etvâr-ı Sebâ, Milli Kütüphane-Ankara, Yazma, no:4529/9.

Tanman, M. Baha, "Ümmî Sinan Tekkesi", *DİA*.

Vassâf, Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, Kitabevi yay., İstanbul 2011.

Yılmaz, Necdet, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, Osav, İstanbul 2007.

23 Mü'min,40/16

(اصحیح کتاب کتب آستان قدس)

هذا رسالتي التي تسمى اذاعة صحتي او صحتي اسلام بولي
بسم الله الرحمن الرحيم
والحمد لله الذي هدانا لهذا الذي كنا لو لم يكن الحق لولا ان نضلنا
لما كنا لانالها
الحمد لله الذي هدانا لهذا الذي كنا لو لم يكن الحق لولا ان نضلنا
لما كنا لانالها
الحمد لله الذي هدانا لهذا الذي كنا لو لم يكن الحق لولا ان نضلنا
لما كنا لانالها

4280
KUTUPHANESİ
M. H. H. H. H. H.

بسم الله الرحمن الرحيم
والحمد لله الذي هدانا لهذا الذي كنا لو لم يكن الحق لولا ان نضلنا
لما كنا لانالها

صحى ارتفع النهار وما تزياد السحاب الا تحكىه والا الشمس
الا حرا فقطلنا وقال باطلون لو كانت قلوبكم سمك او رية
لستيقمتم ثم تخصا على ركبتين وكخطا سما يطرفونكلم بكلام
لا تفهموه الله ما استبين الكلام صحى رجوت هربت وطيرت
مطرا جيبا فسانا عن العلاء الذى يكلمهم فقال اليك متى الى
صحى بملو رب جنت قرينة فمما نبت فملمت وملت على بهما
توكلت شعرا لعضى عن السه والسماء ادى وارسل كولى
نعم الشوم

ابن فضلان

مشتم بها وما العيش الا فى حور القريم قومس بو اسى صانى
الوداد رضه فضل ان التورية كركلما صني وفضله والا يقال
على الطاعة نية وفضله قال سهل بن عبد الله التورث الا يقال
من الافعال الى الصول الى الصالح المحموده

نفسك